

Vijfde herziene druk 2023

ISBN 978 90 00 38956 8

ISBN 978 90 00 38960 5 (e-book)

NUR 283/284

© 2018, 2023 Van Holkema & Warendorf

Uitgeverij Unieboek | Het Spectrum bv.

www.arendvandam.nl

www.de-leukste-kinderboeken.nl

Tekst: Arend van Dam

Landkaarten binnenwerk: Jeanette Steenmeijer

Vormgeving omslag: Loudmouth

Vormgeving binnenwerk: Zeno

Foto's pagina 12, 16, 20, 30, 32, 33, 42, 45, 66, 68, 72, 77, 82, 87, 98, 101, 106,

108, 115, 129, 132, 141, 143, 161, 181, 217, 237, 252, 254, 278, 281, 290

© Rijksstudio Amsterdam

Foto's pagina 80, 135, 137, 158, 218, 289 © Stadsarchief Amsterdam

Foto's pagina 171, 183, 232, 269 © Arend van Dam

Foto pagina 204: Everett Collection/Shutterstock

De uitgever heeft getracht de beeldrechten te regelen volgens de wettelijke bepalingen. Wie desondanks meent zekere rechten te kunnen doen gelden wordt verzocht om contact op te nemen met Uitgeverij Unieboek | Het Spectrum bv.

Woord vooraf

Een komma, geen punt

In de loop van de jaren heb ik allerlei landen bezocht waar het slavernijverleden nog altijd springlevend bleek te zijn: Amerika, Suriname, de Antillen, Ghana...

Waarom werden mensen tot slaaf gemaakt? Wat was de rol die Nederland speelde in de slavenhandel? In landen als Spanje en Portugal was de handel in mensen gewoon zichtbaar. De Spanjaarden en de Portugezen hielden zwarte huis-slaven. In Nederland was slavernij verboden. Maar buiten de grenzen van het land golden andere regels – en er was veel geld te verdienen aan het kopen en verkopen van mensen.

Als iemand wist welke gevolgen de slavernij had voor het leven in zijn land, dan was het wel Syntax Bosselman. In 1883 woonde hij samen met zeventwintig Surinaamse landgenoten in een circustent in Amsterdam. De Nederlanders vergaapten zich aan de 'inboorlingen'.

En de Surinamers? Hoe vonden die het om zo ver van huis aan het Nederlandse volk getoond te worden? Op die vraag probeer ik in dit boek antwoord te geven. Het is wel een boek met een gebruiksaanwijzing geworden.

Je kunt dit boek op verschillende manieren lezen: gewoon van het begin tot het eind, of:

1. Lees alleen de hoofdstukken die beginnen met '1883' als je de belevenissen van Syntax en de anderen in Amsterdam wilt volgen.
2. Lees alleen de geschiedenisverhalen. In grote sprongen reis je door de tijd, van het jaar 1590 tot en met de afschaffing van de slavernij in 1863.
3. Wil je weten hoe het boek is ontstaan? Lees dan alle commentaren, brieven, reisverslagen, interviews en e-mails die tussen de verhalen door staan. Zo kom je alles te weten over de bronnen waarop ik de verhalen heb gebaseerd en hoe mijn eigen reis door de tijd is verlopen.

Bij het verschijnen van dit boek in 2018 hebben de uitgever en ik een afspraak gemaakt. Dit boek is geen gesloten boek. Het is een dossier in wording. Dat betekent dat we bij elke herdruk overwegen om hoofdstukken aan te passen of nieuwe verhalen toe te voegen.

Er is sindsdien veel gebeurd. In het najaar van 2018 werd *De reis van Syntax Bosselman* bekroond met de Archeon Thea Beckmanprijs. In het voorjaar van 2019 werd het boek genomineerd voor de Woutertje Pieterseprijs. En niet veel later kreeg het een Zilveren Griffel.

Als antwoord op de vele mails die ik ontving, heb ik de tweede druk van het boek aangevuld met een verhaal over John Stedman die met eigen ogen het leven van slaafge-
maakten heeft gezien. De derde druk is uitgebreid met een verhaal over de dood van Colhée. Dat verhaal heb ik te dan-

ken aan een jonge lezeres die graag zijn graf in Amsterdam wilde bezoeken.

Deze vijfde druk bevat drie aanvullingen: een verhaal over de slavenschepen *Leusden* en *Brooks*, de toespraak van Mavis Carrilho bij de uitreiking van de Griffels en een interview met Olivier Locadia, alias Wiwa (voorheen Willie Wartaal) over zijn bezoek aan Curaçao.

Arend van Dam

Inhoud

1883. Op reis	13	1883 Het gamelanorkest	73
<i>Hulp van meneer Tillema</i>	18	<i>Op zoek naar Coen</i>	78
Feest op schoenen, 1863	25	1883. Een standbeeld voor een held	81
1883. Onderweg	31	<i>Door de Coentunnel</i>	86
<i>Een vraag aan professor Gloria Wekker</i>	36	Een smet op mijn blazoën, 1607	89
1883. Aankomst in Amsterdam	41	1883. Jacqueline leest de kranten	99
<i>Een stapel boeken</i>	48	<i>Een bezoekje aan het Mauritshuis</i>	105
De Houtman en De Houtman in Spanje, 1590	51	1883. Nederland-Brazilië	109
De Compagnie van Verre, 1595	57	Mijn zeven tropenjaren, 1637-1644	121
De oprichting van de WIC, 1621	63	<i>Nieuws uit Suriname</i>	128
1883. De opening	67	1883. De Franse fotograaf	133
<i>Uit het archief</i>	70	<i>Op weg naar Kaapstad</i>	138
		Kaap de Goede Hoop, 1652	145
		<i>Een stad vol beelden</i>	150
		1883. De nobele wilde	159
		<i>Over indianen in Suriname</i>	170
		De Vrede van Breda, 1667	173
		<i>Een gesprek met Michiel de Ruyter</i>	179
		Jan Dekker, een blanke slaaf in Marokko, 1715	185
		<i>Over witte slaven en zwarte slaven</i>	194
		De ondergang van de Leusden, 1738	197

De plattegrond van de Brooks 202

Tula en de opstand, 1795 209

1883. Een zwarte bediende in het Rijksmuseum 217

Kwasi en Kwame, twee Ghanese prinsen, 1837 223

Reisverslag uit Ghana 231

1883. Syntax vertelt over het leven op de plantage 235

Het dagboek van John Stedman 242

Elisabeth Moendi 250

1883. Elisabeth vertelt haar verhaal 253

Onder contract, 1872 257

1883. Boeren met baarden 265

Na de afschaffing van de slavernij 273

1883. De laatste twee weken 277

De kleindochter van Richard en Amalia 286

1883. De terugreis 291

Het dossier blijft geopend 297

Een harde geschiedenis 299

Een bloem op het graf van Colhée 303

Oog in oog met de geschiedenis 305

Van dezelfde auteur 311

Zo mooi als het woud is, zo gevaarlijk de vluchtroute.

Maar alles beter dan naar de baas terug te moeten.

Lang geleden dat ik vrij, vrijuit kon spreken.

‘Wij gaan niet terug, nooit meer terug.’

We zijn er.

Uit: ‘We zijn er’ van Typhoon

1883. Op reis

Waterkant in Paramaribo, geschilderd door Jacob Eduard van Heemskerck van Beest. Hier ging Syntax Bosselman aan boord

De dag waarop Syntax Bosselman aan boord van het stoomschip met de naam *Afrique* gaat, voelt hij zich voor het eerst in zijn leven een vrij man. Hij kan doen en laten wat hij wil. Deze kans om een reis te maken naar het verre Amsterdam heeft hij dan ook met beide handen aangegrepen.

William Mackintosh, de organisator van de reis, houdt hem meteen op de loopplank staande. 'Zodra je je eigen spullen aan boord hebt gebracht, heb ik je hulp even nodig.'

Syntax heeft niet veel spullen bij zich. Mevrouw Schuurman heeft hem aan een koffer geholpen. Daarin heeft hij alle kleren gepakt die hij bezit. Mevrouw stopte hem nog wat extra kleding toe. 'Die draagt mijn man toch niet meer,' zei ze. Terwijl ze de hemden en broeken voor hem opvouwde, heeft hij nog eens naar haar gekeken. Misschien wel voor het laatst. Ze is een goede mevrouw voor hem geweest. Ze zijn samen opgegroeid. Zij, de dochter van een plantage-eigenaar. Hij, een slaven-

1590 kind. Na de afschaffing van de slavernij heeft hij nog tien
 1595 jaar op Nieuw Weergevonden gewerkt. Hij was vijftig
 1602 toen mevrouw hem meenam naar de stad. Ze was het le-
 1607 ven op de koffieplantage beu. Hij werd haar persoonlijke
 bediende. Hij droeg haar boodschappen. Veegde het erf.
 Allemaal vrijwillig. Tegen een kleine vergoeding.

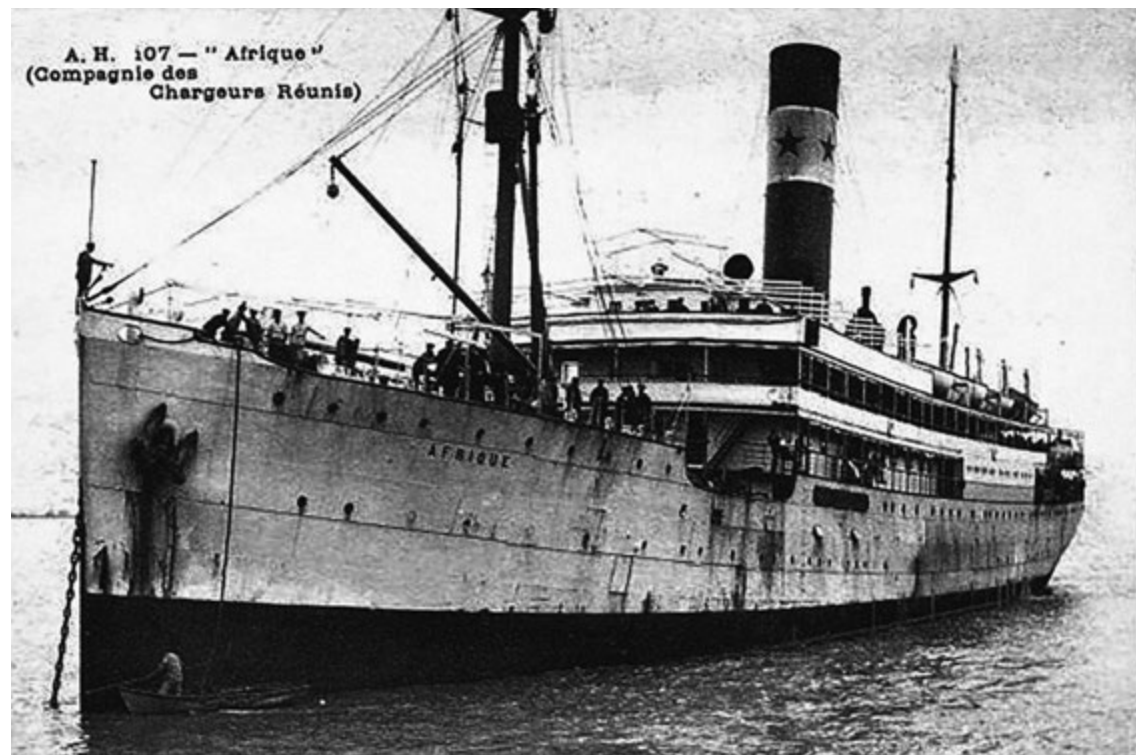
Nu zijn ze allebei zestig.

1621 ‘Waarom ga je niet mee naar Amsterdam?’ vroeg ze
 hem op een dag.

1637 Hij begreep meteen wat ze bedoelde. Het nieuws
 1644 gonsde al een tijdje door de stad. ‘Er is een man, ene Wil-
 1652 liam Mackintosh, misschien ken je hem wel... Hij heeft
 1667 een indiaanse moeder en een Schotse vader. Zijn familie
 is eigenaar van plantage Inverness. Hij ronselt mensen
 voor een reis naar Holland, ze houden daar een tentoon-
 1743 stelling, voor landen over de hele wereld. En daar zoe-
 ken ze mensen voor, van allerlei rassen, het schijnt dat
 ze allemaal feestelijk ontvangen zullen worden door de
 koning zelf, als een soort eregasten. En, nou ja, als dat
 geen eer is...’

1795 Als Syntax de loopplank oversteekt, terug naar de wal,
 1837 ziet hij op de kade bekende gezichten. Zo is daar Johan-
 1863 nes Kojo, die door iedereen Kodjo genoemd wordt. De
 jongen is hooguit een jaar of dertien. Hij wordt door zijn
 moeder uitgezwaaid. Waarom ze haar zoon op avontuur
 1872 stuurt? Syntax begrijpt het wel. Ze heeft veel monden te
 voeden. Ze hoopt dat de jongen terug zal komen met wat
 1883 levenservaring én met wat geld. Hollands geld. Een be-
 lofte van een betere toekomst.

HEDEN ‘Kodjo,’ roept de moeder haar zoon toe, ‘je kunt niet

Stoomschip *Afrigue*

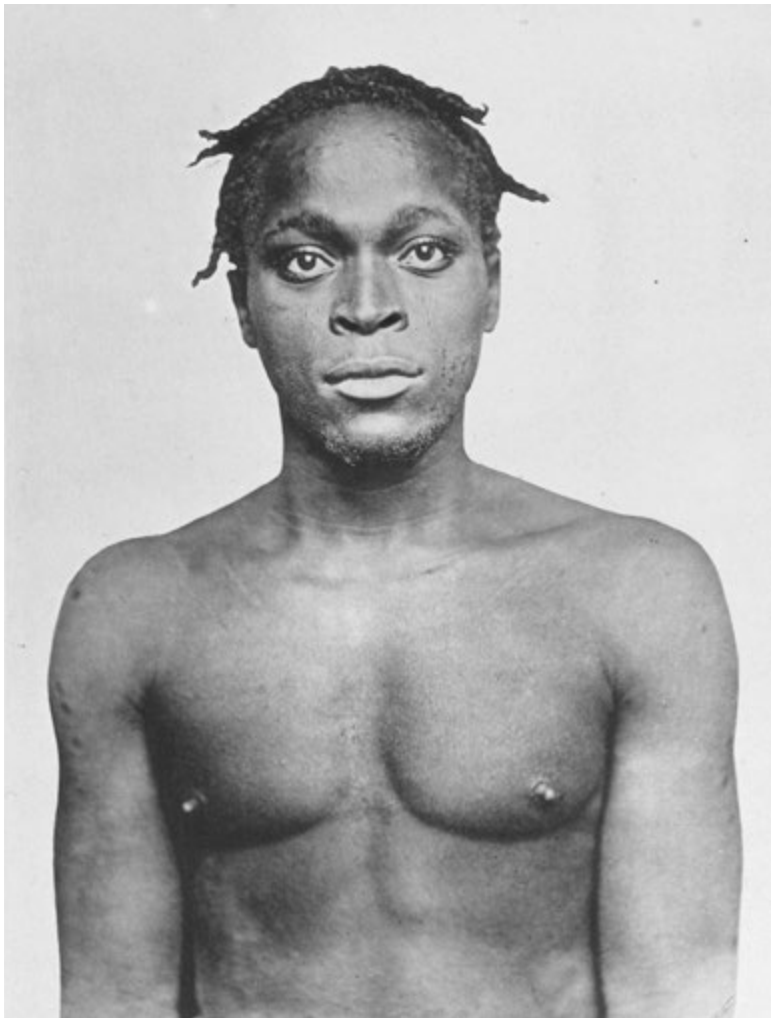
alle mensen vertrouwen. Let goed op. Kijk om je heen.
 Zorg dat je geen moeilijkheden krijgt. Kom veilig terug.’

‘Ja, mama,’ roept Kodjo terug. ‘Met een koffer vol geld.’

Dan richt ze plotseling het woord tot Syntax: ‘Kunt u
 niet een oogje op mijn jongen houden, meneer Bossel-
 man?’

Syntax knikt. Natuurlijk zal hij zich over de jongen
 ontfermen.

En kijk, daar is ook Jacqueline Ricket, de goedgebekte
 fruitverkoopster. Wie kent haar niet? Ze heeft haar doch-

Kwamina uit Sarakreek was een van de landgenoten van Syntax die de reis naar Amsterdam maakte

tertje Lina van drie op de arm. Syntax helpt haar met het aan boord brengen van haar bagage.

Daarna steken alle mannen – ondertussen zijn ook Richard Mazer en Kwamina, een jonge Saramacaner uit

Sarakreek aangekomen – de handen uit de mouwen.

Er wordt hout aan boord gebracht waar straks in Holland hutten van gebouwd zullen worden. En ook een paar balen met palmbladeren voor de daken. Kisten met gereedschap, trommels, krukjes, huisraad en zelfs een paar boomstammen om later kano's van te maken.

Als dat allemaal is gedaan, verzamelt de groep zich aan dek.

Meneer William richt het woord tot hen: 'Ik heet jullie van harte welkom op dit schip dat ons helemaal naar Frankrijk zal brengen. Daarna is het nog een lange reis met de trein naar Amsterdam. Ik hoop dat jullie er allemaal aan zullen meewerken om van deze reis een mooi avontuur te maken. We kunnen de hele wereld laten zien hoe wij in Suriname met elkaar omgaan. Laten we hopen dat we over acht maanden gezond en wel hier op de kade zullen terugkeren.'

Alsof het zo is afgesproken, klinkt meteen daarop de scheepshoorn. Een keer, twee keer, drie keer. Langzaam glijdt de *Afrique* weg van de kade. De reis is begonnen...